

Edward
BOND

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ
NOSITEL ŘÁDU PRÁCE

EDWARD BOND

MOŘE

Hra o dvou dílech

Překlad: František Fröhlich

Režie: Radim Koval, nositel vyznamenání Za vynikající práci

Scéna: Otakar Schindler j. h.

Kostýmy: Kristýna Novotná j. h.

Scénická hudba: Zdeněk Šikola j. h.

Dramaturg: dr. Ladislav Slíva

Vedoucí výroby a technického provozu: ing. Ivan Bílek. Vedoucí dekoračních dílen: ing. Otto Gruszka. Vedoucí výroby kostýmů: Eliška Zapletalová. Jevištní mistři: Jan Benek, Zdeněk Václavek. Mistr osvětlení: Oldřich Malý. Mistr elektroakustiky: Bořivoj Wojnar. Mistr vlásenkárny: Vojmil Nytra. Mistr rekvizitárny: Eva Wiesnerová. Mistr garderoby: Zlata Nezhybová.

Willy Carson	Jan Fišar
Evens	Vladimír Mílek
Hatch	Ivan Dědeček
Hollarcut	Tomáš Jirman
Farář	Arnošt Borovec
Carter	Přemysl Matoušek
Thompson	Stanislav Malý
Luisa Rafiová	zasloužilá umělkyně Zora Rozsypalová
Jessica Tilehousová	zasloužilá umělkyně Jiřina Froňková
Róza	Irena Rozsypalová
Mafanwy Priceová	Alexandra Gasnárková
Jilly	Marcela Peňázová
Rachel	Jana Lukešová

Představení řídí: Soňa Francová

Text sleduje: Věra Kohoutová

Premiéra 19. ledna 1985 v Divadle Zdeňka Nejedlého

Optimismus Edwarda Bonda

Jedním z ústředních témat Bondova dramatického díla je násilí. „Jako posedlost utváří násilí naši společnost, a jestliže se nepřestaneme násilí oddávat, nemáme budoucnost. Lidé, kteří chtějí, aby spisovatelé nepsali o násilí, chtějí, aby spisovatelé přestali psát o nás a o naší době. Nepsat o násilí by bylo nemorální,“ říká Bond v úvodu ke své hře Lear, v níž nadčasově a se zoufalou ironií parafrázuje Shakespearova Krále Leara.

Edward Bond se narodil v Londýně roku 1935, takže jako dítě zažil i druhou světovou válku i evakuaci dětí z Londýna před nálety německých raket (tato epizoda ostatně zanechala dosti silné stopy v životě i díle celé řady anglických spisovatelů). Když se později k válečným zážitkům vrátil – byly pro něj natolik určující, že ve svém díle i jako občan podporuje Kampaň za jaderné odzbrojení i jiná mírová hnutí – snažil se ve svých hrách ukázat, jak je možné, že to, co je mimo hranice tak zvané normální lidské zkušenosti, páchají nicméně tak zvané normální lidské bytosti. Odpověď, již Bond na tento paradox nachází, má většinou společenské základy, jakkoli většinou nahlížené z hlediska individuálního a názorově třeba i výstředního.

V literatuře a dramatu je Bond samouk. Začal se prosazovat v první polovině šedesátých let. Stal se tehdy členem autorské dílny londýnského divadla Royal Court, kde jeho hry prosazoval (a většinou také režisoval) přední anglický režisér William Gaskill. Z řady jeho her jmenujme aspoň tyto: Spasení (Saved, 1965), Úzká cesta na daleký sever (Narrow Road to the Deep North, 1968), Lear (1971) a Žena (Woman, 1978). Bond pracoval rovněž hodně pro film, své scénáře však nepovažuje za literární díla. Aspoň za zmínku stojí jeho scénář k Antonioniho filmu Zvětšenina (Blow Up, 1966).

Moře (The Sea, 1973) je z Bondových her nejúspěšnější, nejpřekládanější a nejhranější, a je také jedinou, již autor označuje za komedii; britským divadelním cenzorem kdysi zakázaná hra Časně zrána (Early Morning, 1967) byla i na britské poměry natolik skandální, bizarní a trpká, že se jí tohoto žánrového označení nedostalo.

Řekli jsme, že násilí je jedním z Bondových ústředních témat, teď je však nutno dodat, že to nikterak neznamená pesimismus. Vraťme se na okamžik ještě jednou k jeho Learovi. Symbolem despotičnosti tohoto vládce je zeď, již na začátku hry staví kolem své říše. Je-li někdo přistižen, že v noci rozebírá to, co se ve dne postavilo, je odsouzen pro sabotáž. Na konci hry se Lear – uzdravený z šílenství nad krutostí válek a vzpour, zmoudřelý teprv poté, co je oslepen (ano, řekli jsme, že je to volná variace na Leara Shakespearova) – dá odvést na zeď, v jejíž stavbě nová vláda po revoluci pokračuje, a v symbolickém protestu shodí ze zdi tři lopaty země. Stejně jako ti, kdo takto protestovali proti JEHO zdi, je zastřelen.

Takto vyjádří Bond svůj těžce vydolovaný a obtížně udržovaný historický optimismus uprostřed onoho násilí, v jehož prostředí se jeho hry odehrávají. Moře tuto linii rozvíjí se záchvěvy úsměvnosti, jaké v Bondových ostatních hrách téměř nenacházíme. Autor sám vysvětluje své záměry v poznámkách určených do programu k představením Moře. Několik myšlenek z tohoto dodatku otiskovaného v pozdějších vydáních hry stojí za to zde uvést.

„Moře by mohlo být obrazem záporným. Všechno odplaví a samo nepředstavuje nic. Příliv smyje vše, co je napsané na břehu. Moře nemůžeme utvářet rukama, a přece poráží skály. Nic neponechá ve stavu trvalosti, a tak zbavuje smyslu všechno lidské snažení.

Já to však vidím jinak. Život nutně obsahuje v sobě neúspěch. Vývoj světa je příběhem neúspěchů právě tak jako příběhem úspěchů. Totéž platí o dějinách. Totéž platí i o mravních činech. Žádný čin není zcela čistý. Žádný čin – až na smrt – není konečný...

Evens v této hře argumentuje proti pesimismu. Vesmír spontánně plodí život. Říká se, že existují další obydlené světy. Možná se s nimi nikdy nedostaneme do styku, ale aspoň nejsme jen biologický omyl a nechvějeme se v koutě nesmírného a kromě nás zcela prázdného blázince. Vyplyvá z toho, že nejsme jediným světem, kde vznikají mravní problémy. Vesmír plodí bytosti s mravním svědomím...

Mravní činy mají smysl, jelikož jim my smysl nedáváme. Jednáme mravně, protože nám záleží na štěstí ostatních... Co dává životu smysl a zabraňuje mu, aby nebyl absurdní? Naše štěstí, naše bolest: štěstí, jež pocítujeme, když ostatní jsou šťastní, bolest, již pocítujeme, když si ostatní zoufají... Štěstí a bolest jsou tím, co společenskému životu dává smysl, a je nesprávné toho nechat a tvrdit: nikoli, život je absurdní. Našeho mravního žvlu se nemůžeme zbavit. Lidé, kteří žijí u moře, se nikdy nevzdálí od jeho zvuku. Šplouchá a burácí, utěšuje a vyhrožuje, převaluje se jako nezodpovězená otázka. A my, kteří žijeme s ostatními lidmi, se nikdy nevzdálíme od mravního soužití s nimi. Leckdo se o to pokouší. Jenže lidství ostatních zruší člověk jedině tak, že zničí své vlastní. A když zničí své lidství, zničí nejcharakterističtější příznak našeho živočišného druhu. Zmrazí se. A pak – neboť tím, že podvrátí mravní zaujetí, podvrátí svůj vlastní rozum – se člověk nakonec začne ptát, proč je jeho život prázdný a nicotný...

Moře představuje také naději. Zmýlená v něm neplatí. Omývá samo sebe – tak jako v nás čin lidského svědomí očišťuje lidské svědomí. Hladina moře je proměnlivá tak jako všechno kromě lidské tváře. Když si zoufáme, je to jako by moře vyschlo. Když jsme cyničtí, je to jako by celé oceány zkysly. A tak je moře symbolem naší síly a vynalézavosti, stejně jako obrazem našich životů jako tvorů mravních...

Moře je symbolem naděje ospravedlněné neustálými novými příležitostmi a možnostmi. Život přestane mít smysl, přestane-li člověk JEDNAT ve věci, která se ho nejvíc týká: ve své mravní úloze ve společnosti. Lhostejnost a cynismus, rádobyfilozofie (všichni jsme zvířata), rádobypsychologie (všichni jsme v podstatě sobci) a rádobyvěda (všichni máme v sobě nutkání jednat agrezívně), to vše se sčítá v rádobyhlubokomyslnosti: život je absurdní.

Kdybych měl pojmenovat své divadlo, nazval bych je divadlem rozumovým.“

Těmito myšlenkami poskytuje nám Edward Bond klíč ke hře plné lidské chápavosti, k hře smutné i komické, kruté i laskavé, nadevše pak hře plné účastenství a naděje – byť místy vyjádřené jakkoli oklikou a metaforikou jakkoli zdánlivě nepřístupnou.

Program vydalo: Státní divadlo v Ostravě, nositel Řádu práce. Redakce programu: PhDr. Ladislav Slíva. Obálka: Otakar Schindler. Fotografie: Josef Hradil. Tisk povolen odborem kultury Sm KNV pod č. j. Kult. 2276/84-Neme-Ře-403/16 dne 18. 12. 1984. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Novinářská 7. Cena programu 3 Kčs.

Veškerá práva k provozování tohoto díla zastupuje DILIA Praha.

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ
nositel Řádu práce
